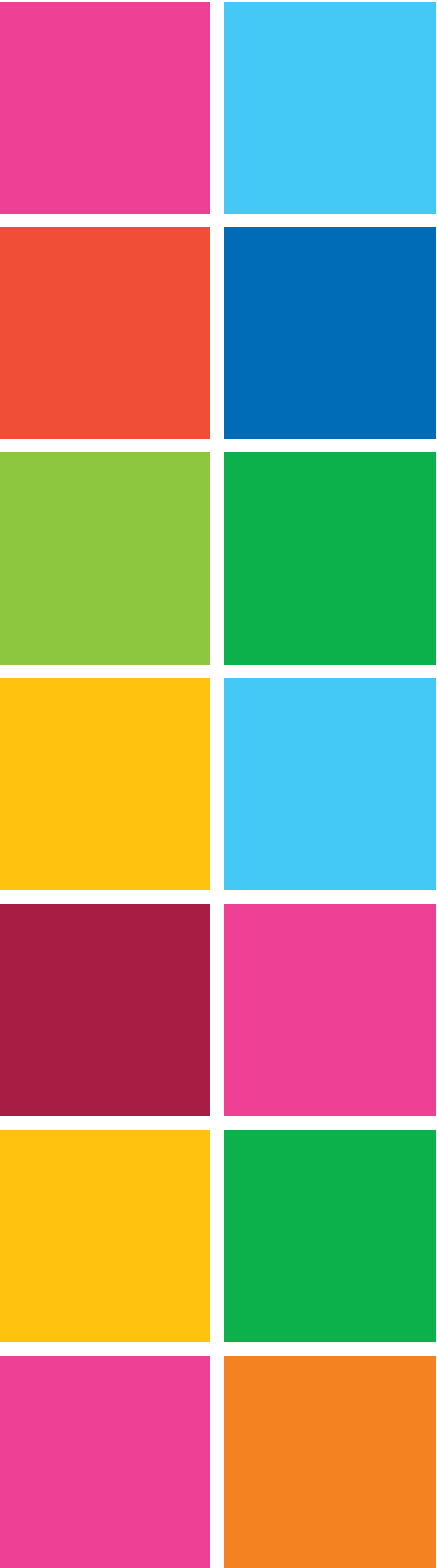

Sažetak studije

ANALIZA TROŠKOVA I KORISTI ULAGANJA U
RANI RAST I RAZVOJ DJECE
BRČKO DISTRIKT

A decorative graphic on the left side of the page consists of a 7x2 grid of colored squares. The colors of the squares, from top to bottom and left to right, are: pink, light blue, orange, dark blue, light green, green, yellow, light blue, dark red, pink, yellow, green, pink, and orange.

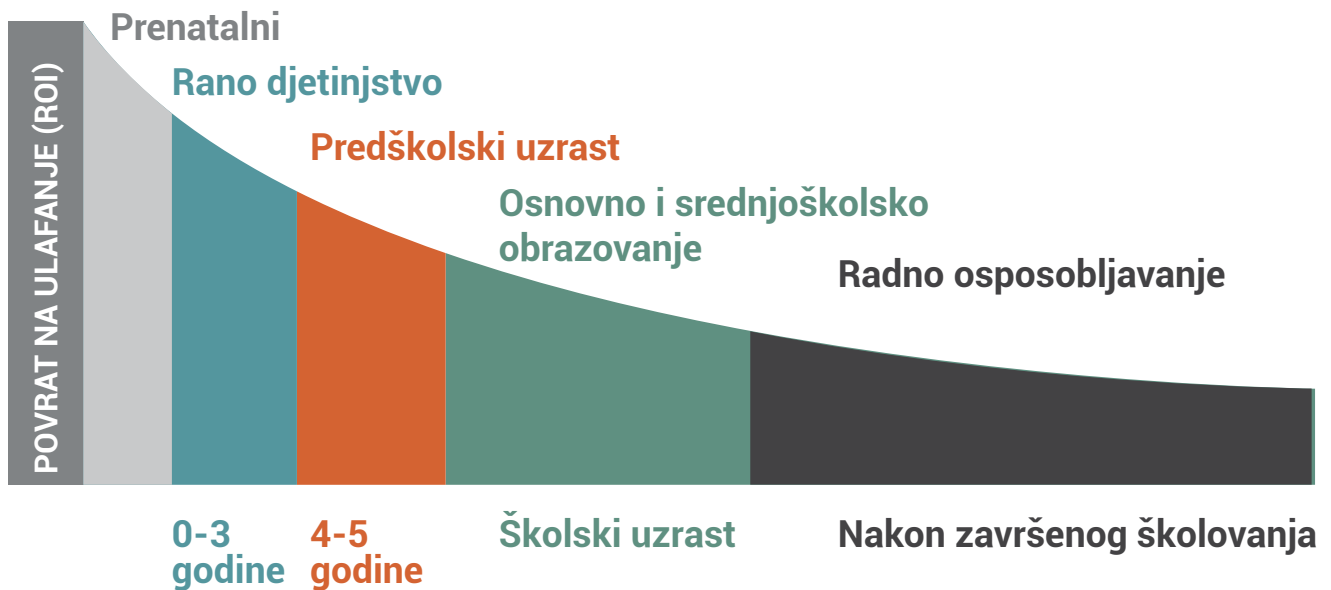
ANALIZA TROŠKOVA I KORISTI ULAGANJA U RANI RAST I RAZVOJ DJECE U BRČKO DISTRIKTU

Ovaj sažetak rezimira detalje studije ulaganja u razvoj u ranom djetinjstvu (RRD) u Brčko Distriktu (BD). Primjenom analize troškova i koristi, ovo istraživanje otkrilo da su snažnije intervencije u tri sektora od najvećeg značaja za RRD - zdravlje i ishrana, obrazovanje i socijalna zaštita - bile vrlo isplativ i katalizirajući fokus ulaganja. Dalje, on daje analizu troškova nedjelovanja kao ilustraciju ekonomskih troškova ne-ulaganja u RRD. Namjera je da se ovi dokazi koriste kao podrška u zagovaranju i odlučivanju u nastojanjima da se proširi obuhvat intervencija koje su kritične za razvoj i ostvarenje prava djece u BD.

Rano djetinjstvo je životna faza koja obuhvaća period od začeća do starosti od 6 godina. U tom periodu, malo dijete se brzo razvija i stiče fizičke, kognitivne, motorne, psiho-emocionalne i socijalne vještine. Opsežna istraživanja ukazuju da je to vrijeme u životu osobe kada su najveće mogućnosti za razvoj čovjeka (Svjetska banka, 2016). Pokazalo se da ulaganja u rano djetinjstvo imaju različite utjecaje - bolje zdravstvene ishode, bolje učenje, smanjenje nejednakosti, i povećanje nivoa zarade u životu. Prema tome, ulaganja u razvoj u ranom djetinjstvu (RRD) imaju smisla s obzirom da su kritična za maksimiziranje razvoja i ostvarenje dječijih prava.

SLIKA 1: HECKMANOVA KRIVA

povrat na ulaganja: Ekonomski efekat ulaganja u učenje u ranom djetinjstvu.

Bosna i Hercegovina (BiH) je jedna od zemalja u svijetu čije stanovništvo najbrže stari i smanjuje se. Procjene ukazuju da će do 2060. g. skoro trećina stanovništva imati 65 ili više godina (Pranjić & Račić, 2020). Osim toga, broj stanovnika se smanjuje zbog visokog nivoa emigracije porodica i obrazovanih mladih (UNICEF, 2020). Ono što dodatno usložnjava ovu problematiku je to što BiH ima jednu od najnižih stopa nataliteta na svijetu, sa samo 8 djece na 1000 stanovnika 2020. godine (Svjetska banka, 2020). Godine 2020., u BD je živjelo oko 3,565 djece mlađe od 6 godina, a predviđanja ukazuju da će se taj broj smanjiti na oko 2,530 do 2050. Ovakvi demografski trendovi čine da je sada važnije nego ikada da svako dijete u ranom uzrastu uživa brigu i podršku u ostvarivanju svog punog potencijala jer je budućnost BD na njima.

PREGLED ISTRAŽIVANJA

Ovo istraživanje ima oblik razmatranja argumenata za ulaganja. Pruža kritične dokaze o troškovima i koristima ulaganja u usluge RRD-a u BD, i prikazuje trošak nedjelovanja ako se ne ulaže u te intervencije. Osmišljeno da posluži kao podrška naporima Vlade BD i njenih partnera da unaprijedi RRD-s dajući snažan model za ulaganja zasnovan na dokazima.

Modeliranje intervencija RRD-a je urađeno posebno za svaki od pod-sektora. Obuhvaćena je 61 intervencija u podsektorima zdravlja i ishrane, obrazovanja i socijalne zaštite. Izrađeni su modeli troškova i koristi od proširenja ovih intervencija u odnosu na sadašnju stopu obuhvata.

Za svaki od pod-sektora urađena su dva scenarija proširenja. Scenarij brzog proširenja (ostvarenje ciljeva do 2030.), i sporog proširenja (ostvarenje ciljeva do 2050.).

NAJVAŽNIJI ZAKLJUČCI

U nastavku predstavljamo impresivne rezultate ove analize. Očekuje se da će projicirane koristi od proširenja intervencija daleko nadmašiti troškove u svim analiziranim pod-sektorima. U skladu sa literaturom kao i sa Heckmanovom krivom prikazanom na Slici 1, očekuje se da će ulaganja u malu djecu u ranom uzrastu katalizirati napredak u pravcu smanjenja preventabilnog mortaliteta i morbiditeta majke i djeteta, unaprijediti obrazovne ishode, povećati životnu zaradu, i smanjiti siromaštvo i nejednakost.

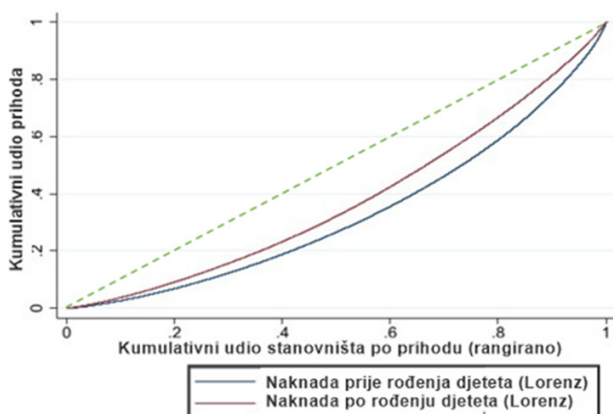
U pod-sektoru zdravlja i ishrane, projicirana je stopa povrata koja doseže faktor tri do 2052. godine. To znači da bi se za svaku 1 BAM uloženu u povećanje obuhvata ovim intervencijama, vratile 3 BAM u vidu socio-ekonomskih koristi u narednih trideset godina. To predstavlja izvanredan povrat na investiciju, a prvenstveno se postiže izbjegavanjem smrti ili invaliditeta majke ili djeteta. I zaista, u najbržem scenariju proširenja intervencija, moglo bi se spasiti dodatnih šestoro djece - i svakom od njih pružiti prilika da prežive, napreduju i ostvare svoj puni potencijal. U slučaju da se proširenje ne ostvari, to bi BD koštalo skoro 3.9 miliona BAM do 2052. god.

TABELA 1: OSTVARENE ZDRAVSTVENE KORISTI

	2023.- 2032.	2023.- 2042.	2023.- 2052.
Izbjegavanje dodatnih smrti djece	0	4	6
Izbjegavanje povećanja godina života prilagođenih za nesposobnost (DALY) kod majki	26	68	99
Izbjegavanje dodatnih godine života prilagođenih za nesposobnost kod djece	0	121	181

Efekat proširenja POO usluga je impresivan. Unaprijeđenje obuhvata POO uslugama će vjerovatno povećati broj godina školovanja djece u BD, i povećati učešće žena na tržištu rada. Ako se unaprijedi mogućnost korištenja POO usluga, očekuje se da će se učešće žena na tržištu rada povećati za 0,5 procentnih poena, a da će se završiti više od 17.000 dodatnih godina školovanja u periodu od 2022. do 2052. godine. U odnosu na troškove, ulaganja u POO pokazuju veliki pozitivan povrat na uloženo. Za svaku 1 BAM uloženu u POO, očekuje se povrat čak do 5,9 BAM u socio-ekonomskim koristima u BD tokom trajanja studije. Ne-proširenje bi BD koštalo 608 miliona BAM.

Bolja primjena Zakona o zaštiti djece BD bi potencijalno mogla unaprijediti socio-ekonomski status najsiromašnije djece u BD. Ova intervencija bi dovela do povećanja pojedinačne zarade tokom života u iznosu koji prelazi 64 miliona BAM, što bi dovelo do smanjenja nejednakosti u BD, što se vidi na promjeni Lorenzove krivulje na Slici 2.

Ako bi se parametri ove mjere socijalne zaštite dodatno unaprijedili, projicirani očekivani povrat bi bio još impresivniji. Proširenje udjela obuhvaćene djece u BD, kao i povećanje iznosa ponuđenih transfera, će dodatno umnožiti povrat. U odnosu na postojeći zakon, dodatnih

15.500 djece bi se izvuklo iz siromaštva, a očekuje se da bi efekti na zaradu tokom života, zaposlenost i zdravlje bili jednako impresivni. Propuštanje povećanja obuhvata i iznosa naknada za djecu bi moglo koštati BD do 137 miliona BAM tokom ukupnog vremenskog horizonta studije.

U konačnici, stoga, koristi od proširenja RRD-a intervencija bi značajno prevagnule u odnosu na troškove. Izračunat je omjer koristi i troškova (BCR) za svaki paket i različite vremenske horizonte. BCR predstavlja zbir svih koristi (izraženih u novcu) od investicije, podijeljen iznosom troškova. Kada je BCR iznad jedan, investicija se smatra isplativom.

Veličina BCR za ove pakete je prikazana u Tabeli 2. U kratkom (do 2032.), srednjem (2042) i dugoročnom (2052) periodu, omogućavanje ovih proširenja bi dalo BCR puno veći od jedan, što ih čini visoko isplativom investicionom prilikom za BD.

TABELA 2: OMJER KORISTI I TROŠKOVA (BCR)

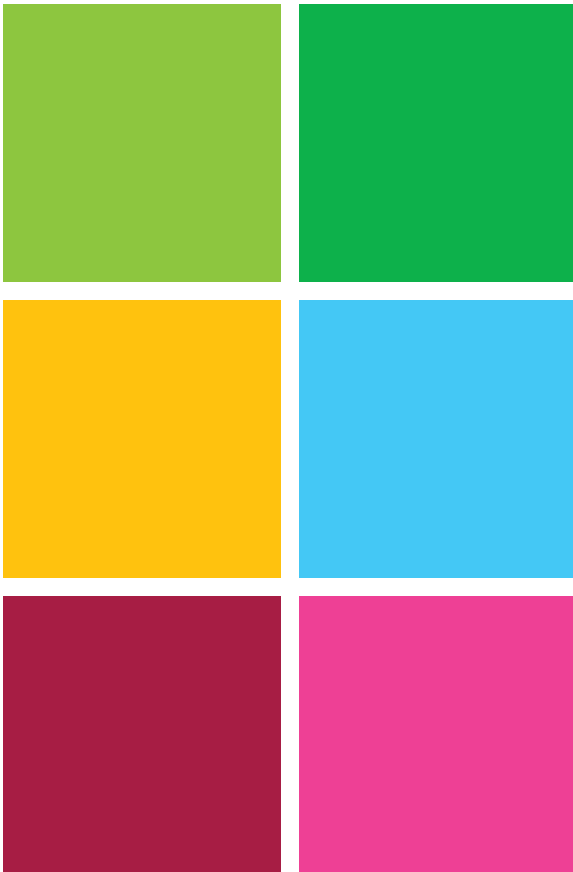
	2023.- 2042.	2023.- 2052.
Intervencije u zdravstvu	2	3
Intervencije u obrazovanju	-	5.9
Intervencije u socijalnoj zaštiti	6,1	6.9

ANALIZA TROŠKOVA NEDJELOVANJA

Ako ne bi došlo do ulaganja u RRD, značajne ekonomske koristi bi bile izgubljene. Troškovi nedjelovanja (COI) se računaju utvrđivanjem ukupnih dodatnih ekonomske koristi scenarija proširenja (u odnosu na polaznu vrijednost), minus troškovi proširenja. U Tabeli 3 prikazani su troškovi nedjelovanja za različite pod-sektorske intervencije. U narednih trideset godina, BD bi mogao izgubiti milione (BAM ako se ne provedu predložene intervencije u zdravstvu, obrazovanju i socijalnoj zaštiti).

TABELA 3: TROŠKOVI NEDJELOVANJA - U MILIONIMA BAM

	2023. - 2032.	2023. - 2052.
Zdravlje i prehrana	1,9	3.9
Obrazovanje	180	608
Socijalna zaštita	47	137

PREPORUKE POLITIKE

Prijedlog da se povećaju ulaganja u RRD nije samo nešto što ima veliku moralnu i socijalnu vrijednost, nego predstavlja i kvalitetan financijski i ekonomski program, koji daje značajan povrat na uložena sredstva. U BD, gdje je obuhvat intervencijama od kritičnog značaja za rano djetinjstvo trenutno nizak i hronično nedovoljno financiran, potencijalne dobiti su velike. Stoga, osim što podržavaju ostvarivanje prava i nastojanja postizanja jednakosti u zemlji, naše projekcije pokazuju da bi investicije dovele i do velikog poboljšanja ljudskog kapitala i produktivnosti u vrijeme kada za tim u BD postoji velika potreba.

Prema tome, Brčko Distrikt treba donijeti odluku od ogromnog značaja - ulagati u svoju djecu u ranom uzrastu, ili zadržati status quo. Dokazi prikazani u ovom dokumentu čine najsolidnije dokaze prikupljene do sada koji opravdavaju takvu odluku. Kada se sagledaju u kontekstu brzog smanjenja i starenja stanovništva, i trenutak i opravdanje za reformu su pravi.

Sadašnja situacija u BD je zrela za promjene u sektoru ranog djetinjstva. Na osnovu ove studije, predlažu se sljedeće preporuke:

- 1. Jačanje i usklađivanje politike i zakonskih struktura.** U zakonodavnom okruženju RRD u BD postoje značajni nedostaci. Slabe politike su doprinijele lošim ishodima, kao što su mali procenat žena koje isključivo doje svoju djecu, ili povećano siromaštvo djece. Zakonske odredbe o RRD u BD se značajno razlikuju, što je plodno tlo za nejednakosti i dupliranje. Politike i propisi se moraju unaprijediti u BD kako bi omogućili poticajno i njegujuće okruženje koje je više u skladu sa planom ostvarivanja SDG i prioritetima EU.

Iako u BD postoje POO politike i zakoni, a obavezan program prije upisa u školu postiže gotovo univerzalni obuhvat POO uslugama, ovaj program traje samo 150 sati, što je nedovoljno da bi razvoj djeteta od njega imao veće koristi, i daleko je od cilja od najmanje tri sata dnevno tokom cijele pedagoške godine, koji je postavljen u Platformi za razvoj predškolskog odgoja i obrazovanja u BiH za 2021. g. BD je u procesu izrade novog Zakona o predškolskom obrazovanju i odgoju, koji bi se trebao usmjeriti ka propisivanju dužeg obaveznog programa.

U sektoru zdravstva, propisi koji se odnose na djecu u ranom uzrastu i majke su dobri; međutim, implementacija je manjkava. I dalje postoji nekoliko praznina u propisima i politikama, što ometa RRD. Konkretno, postoji potreba za boljim regulatornim politikama koje će podržati bolju ishranu dojenčadi i djece. Na primjer, potrebno je propisima ograničiti agresivno reklamiranje umjetnog mlijeka za bebe, za koje se pokazalo da smanjuju udio žena koje uglavnom ili isključivo doje svoju djecu.

Mada implementacija Zakona o zaštiti djece u BD iz 2018. godine već predstavlja značajan napredak u smislu dopiranja do ugrožene djece, dječijim dohotkom bi trebalo obuhvatiti još veći broj djece, i predvidjeti veće gotovinske isplate. Dalje, dobni prag kao kriterij podobnosti se treba pomjeriti sa sadašnjih 15 godina i obuhvatiti svu djecu do 18 godina, u skladu sa Konvencijom o pravima djeteta, i u skladu sa novim Zakonom materijalnoj podršci porodicama sa djecom FBiH.

- 2. Optimizirati korištenje javnih budžeta za razvoj ljudskog kapitala.** Potrebno je mobilizirati javne financije kako bi se zadovoljili povećani zahtjevi za resursima navedeni u ovoj studiji. Troškovi povećanja tih usluga su zahtjevni i zato će biti važno strateški, efektivno i efikasno koristiti javna sredstva.

U kontekstu ograničenog fiskalnog prostora, očekuje se da će mobiliziranje dodatnih investicija predstavljati izazov. Iz tog razloga, dokazi o troškovima, isplativosti i dugoročnom povratu sredstava

utrošenih na djecu će biti od vitalnog značaja u nastojanjima da se povećaju budžetska izdvajanja. Od kritičnog značaja je i dobivanje odgovarajuće vrijednosti za uloženo.

Potrebno je identificirati mjesta gdje dolazi do rasipanja i gubitaka, a za prioritizaciju potrošnje treba koristiti analize poput analize prikazane u ovom izvještaju. Na primjer, kad se radi o POO, efikasne uštede se postižu prenamjenom prostorija osnovne škole na smještaj predškolske djece. Time se izbjegavaju velika kapitalna izdvajanja za izgradnju posebnih predškolskih objekata.

Nadograđujući na Strategiju reforme javnih financija u BD za 2021-2025, i na dokaze iz analize fiskalnog prostora, BD može kreirati višegodišnji plan financiranja za djecu koristeći više opcija financiranja, uključujući potencijalnu regionalnu podršku EU, javno-privatno partnerstvo, i posebne poreze.

- 3. Razviti čvrsta partnerstva s privatnim sektorom.** Za postizanje ambicioznih ciljeva proširenja RRD usluga trebat će uspostaviti blisku saradnju sa privatnim sektorom. Privatni sektor je već važan dio RRD okruženja u BD, posebno kad se radi o pružanju POO. Kako bi se mobilizirali financijski, infrastrukturni i ljudski resursi potrebni za univerzalni pristup RRD, potrebno je razvijati uzajamno korisna javno-privatna partnerstva.

Potrebe za POO su velike, i daleko prevazilaze mogućnosti javnog sektora. S pozitivne strane, javna sredstva za POO se koriste za podršku pružanju POO usluga u privatnim ustanovama. Međutim, trebao bi se povećati iznos subvencija roditeljima/sta- rateljima sa djecom upisanom u privatne ustanove. Ostale moguće opcije uključuju: (i) davanje direktnih grantova privatnim ustanovama za POO za proširenje i povećanje dostupnosti; (ii) smanjenje porezne stope za privatne pružatelje POO usluga; i (iii) pružanje ne-novčane podrške privatnim ustanovama, npr. ustupanje javnih prostorija za korištenje POO centar. Kod planiranja takve saradnje, treba pažljivo razmotriti zakonske odredbe koje regulišu javno-privatno partnerstvo.

S obzirom na nedostatna sredstva za proširenje POO, i javni i privatni sektor će trebati izvršiti značajna ulaganja. Financiranje iz budžeta vlade će, međutim, predstavljati osnovu tih investicija. S obzirom na ograničeni fiskalni prostor, važno je da javni akteri u Brčko Distriktu izrade višegodišnje planove rada i financiranja koji će usmjeravati ta ulaganja. Dalje, može se razmotriti mogućnosti korištenja inovativnog načina financiranja (kao što su obveznice za socijalni

efekat, ili mješovito finansiranje.

- 4. Regulirati i pratiti standarde kvaliteta RRD usluga** Kvaliteta mora biti najvažnija briga. Loša kvaliteta u zdravstvenom sektoru pridonijela je oklijevanju u korištenju osnovnih usluga. U isto vrijeme, kvaliteta POO usluga je i dalje neujednačena zbog nedostatka nadzora i provođenja normi i propisa.

Zainteresirane strane za RRD se moraju fokusirati na kvalitetu da bi osigurali ostvarenje svih koristi od veće pokrivenosti. Potrebno je osnažiti tijela koja vrše monitoring i reguliraju pružanje usluga. Usluge monitoringa je potrebno usko povezati sa praktičnom podrškom u cilju unaprjeđenja kvalitete. Na primjer, kada se radi o POO, ispod-prosječna ocjena i rezultat procjene se trebaju rutinski povezati sa Odjelom za obrazovanje i Pedagoškom institucijom Brčko Distrikta, koji bi trebali biti u mogućnosti pružiti direktnu i realističnu podršku za osiguranje brzog postizanja minimalnih standarda.

- 5. Integracija ravnopravnosti i inkluzivnosti.** Odgovorno i namjensko usvajanje politika mora prepoznati razlike među djecom i pružiti svakom od njih odgovarajuću brigu. Postoje velike razlike u pristupu djece u ranom uzrastu kvalitetnim uslugama koje trebaju (posebno se to odnosi na djecu Rome, djecu iz porodica sa niskim prihodima i/ili ruralnih porodica, i djecu sa poteškoćama u razvoju). Dobro razrađena politika, uz ciljano finansiranje, bi trebala osigurati da nijedno dijete ne bude zapostavljeno na putu do univerzalno inkluzivnog pružanja RRD usluga.

Na primjer, za POO treba koristiti javna sredstva da se ciljano dopre do djece koja su osjetljiva na isključivanje, ili imaju dodatne potrebe. Praktično, kada se radi o potrebama, to može značiti oslobađanje od obaveze plaćanja djece iz ruralnih područja, djece iz porodica sa niskim prihodima, ili djece Roma, djece izbjeglica/migranata, ili djece sa poteškoćama. Može se iskoristiti i dodatna pomoć za prevazilaženje prepreka u pristupu, uključujući osiguranje prevoza, kao i provođenje informativnih kampanja sa ciljem senzibiliziranja zajednica o vrijednosti CEC. Sa strane ponude, mogle bi se koristiti dodatne subvencije za predškolske ustanove kako bi im se pomoglo sa inkluzivnim obrazovanjem.

Potrebno je još jednom razmotriti strukturu financiranja pružanja RRD usluga. Plaćanje participacija (formalnih i neformalnih) treba ukinuti sa ciljem smanjenja prepreka pristupu osnovnim RRD intervencijama. Financiranje je često regresivno, i stavlja veći teret na siromašnija i osjetljivija domaćinstva. Na primjer, POO usluge traže visoku participaciju za

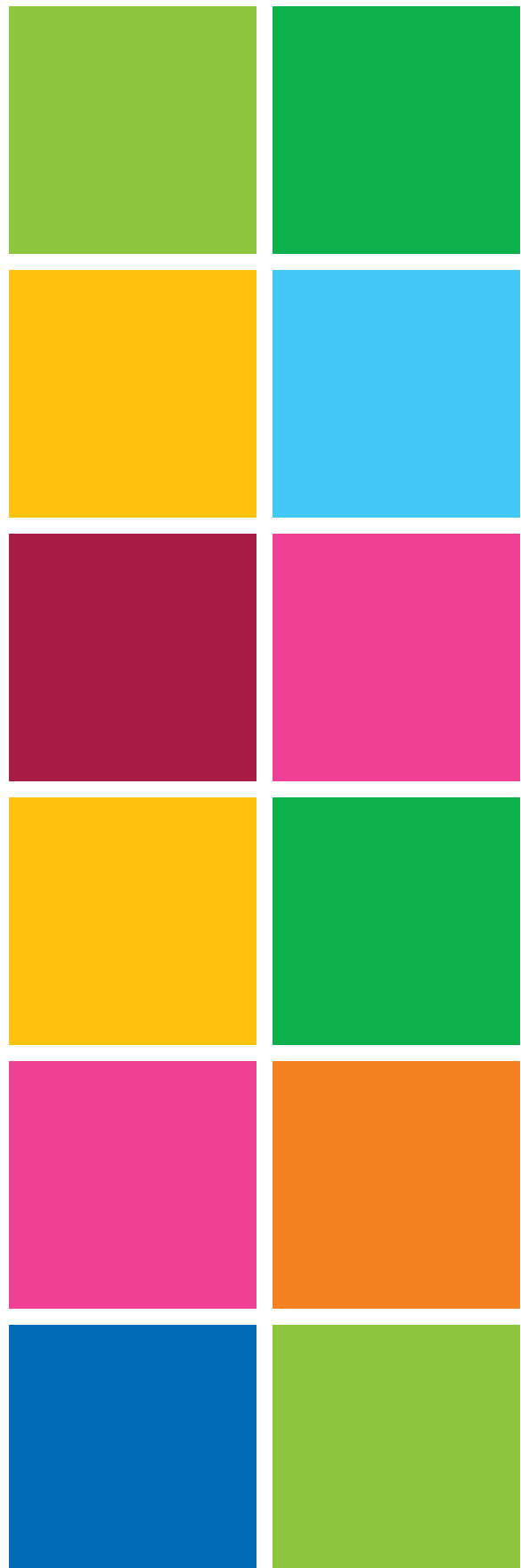
upis, što znači da ih samo djeca iz domaćinstava gdje su roditelji/staratelji zaposleni mogu koristiti. Ovo učešće domaćinstava predstavlja prepreku za ugroženu djecu da dobiju usluge koje trebaju, čime se zaključavaju u među-generacijsko siromaštvo i nejednakost. Javna sredstva se moraju koristiti za podršku progresivnijem sistemu finansiranja, a izdvajanja u vidu participacija se trebaju polako smanjivati i ukidati, posebno za siromašnije i ugroženije grupe.

- 6. Podrška prikupljanju, upravljanju i distribuciji podataka i informacija.** Hronični nedostatak podataka i njihova loša kvaliteta predstavljaju prijetnju napretku. Postoji urgentna potreba za unaprjeđenjem usluga osiguranja podataka i informacija u svrhe kreiranja politika i strateško planiranje. Da bi se impresivne koristi od RRD-a mogle i realizirati, mora se razviti pozitivno i povoljno okruženje. Podaci su ključna komponenta funkcioniranja sistema RRD-a. Provođenje praktičnih reformi sistema podataka povezanih sa RRD-om će imati ključni značaj za osiguranje da donosioci odluka mogu usvajati politike i planove na temelju kvalitetnih dokaza dobivenih u realnom vremenu.

Bez pouzdanih, kvalitetnih i ažurnih informacija teško je (ako ne i nemoguće) postići da se kreatori politika angažiraju u strateškom planiranju, definiranju troškova, implementaciji i monitoringu usluga za djecu u ranom uzrastu. Implementacija praktičnih reformi sistema podataka koji se odnose na RRD će biti od kritičnog značaja za postizanje brzog napretka u pravcu poboljšanja pokrivenosti uslugama.

Podaci koji se odnose na zajedničku listu RRD indikatora (pokrivenost osnovnim uslugama zdravstva i prehrane, dokazi u opisu i prisustvu POO, kao i o više-dimenzionalnom siromaštvu djece) se moraju redovno prikupljati. Potrebno je razviti centralizirane, digitalizirane, otvorene za pristup baze podataka kako bi omogućile monitoring i evaluaciju. Sistemi podataka se moraju pojednostaviti u cilju povećanja kvalitete i efikasnosti.

- 7. Angažirati zajednicu i oslanjati se na inovativna lokalna rješenja.** Promjena zakona, promjena prioriteta za javno finansiranje, i jačanje sistema se najčešće sporo odvijaju. Međutim, ulaganja u RRD moraju početi odmah ako se žele postići puna korist. Iz tog razloga, mora se usvojiti hibridni pristup, gdje se argument postojanja tih prava treba isticati zajedno sa čvrstim dokazima o povratu na ulaganja, pri čemu se mobiliziraju zainteresirane strane koje traže kvalitetne usluge na lokalnom i nivou zajednice.

UNITED
NATIONS
BOSNIA AND
HERZEGOVINA

JOINT
SDG
FUND